

Akarofobia – czy rodzice z Wielkopolski boją się kleszczy?

Agnieszka Błasiak, Patrycja Opalińska, Adrian Łukowski, Małgorzata Krokowska-Paluszak, Anna Wierzbicka, Maciej Skorupski

Abstrakt. Wiosną każdego roku pojawiają się w mediach liczne informacje dotyczące kleszczy jako zagrożenia dla zdrowia i życia ludzi. Doniesienia medialne związane z sezonem ich aktywności oraz występowaniem w środowisku wzbudzają ogromne zainteresowanie społeczeństwa, zwłaszcza rodziców odpowiedzialnych nie tylko za siebie, ale również za swoje dzieci. Niestety powszechna jest na stronach internetowych skierowanych do tej grupy retoryka strachu, co powoduje zwiększenie obaw, a nie przekazanie rzetelnych informacji. Pojęcie „kleszczofobii” coraz częściej pojawia się jako określenie zjawiska lęku przed kleszczami. Powoduje on zmniejszenie kontaktu z naturą – powstrzymanie się przed wycieczkami do lasu. W listopadzie 2016 roku przeprowadzono badania pilotażowe w celu sprawdzenia wiedzy na temat kleszczy oraz poziomu strachu, jaki wzbudzają wśród rodziców. Ankieta składała się z 9 pytań, których zakres obejmował zagadnienia dotyczące wiedzy na temat kleszczy i profilaktyki odkleszczowej. Grupą respondentów było 115 rodziców z Wielkopolski. Wyniki zostały zestawione z informacjami o kleszczach dostępnymi na popularnych stronach parentingowych.

Słowa kluczowe: kleszcze, akarofobia, kleszczofobia, strony parentingowe, badania anketowe

Abstract. Acarophobia – Are parents from the Wielkopolska Region afraid of ticks? Every spring numerous news reports about ticks appear in the media. Ticks are shown as a threat to human health and life. Such news reports deal with their seasonal activity and most abundant biotopes. The public, parents among them, is highly interested in all this information. Unfortunately, parenting websites often employ the rhetoric of fear. In effect, rather than provide reliable information to the readers, they tend to increase their fear. Acarophobia is a word used to describe a fear of ticks. This kind of fear can lead to avoiding contact with nature, hence people go to the forest less often. In November 2016, a pilot study was carried out. Its aim was to assess the knowledge of ticks and to determine the level of acarophobia among parents. The survey consisted of 9 questions concerning the ecology of ticks and the prevention of tick-borne diseases. 115 parents from the Wielkopolska Region filled out an online form. The results of the survey were then compared with information about ticks found on popular parenting websites.

Key words: ticks, acarophobia, parenting websites, questionnaire

Wstęp

Zmiany klimatu obserwowane w ostatnich latach w znacznym stopniu wpływają na wzrost liczebności oraz zagęszczenia kleszczy w środowisku (Mysterud i in. 2013). Obecnie na świecie poznanych i opisanych jest około 900 gatunków kleszczy, na terenie Europy można spotkać 77 gatunków, w Polsce natomiast stale bytujących mamy tylko 19 gatunków (Nowak-Chmura i Siuda 2012). Tymi, które wpływają w największym stopniu na kondycję zdrowotną człowieka oraz zwierząt mu towarzyszących są dwa gatunki kleszczy: *Ixodes ricinus* (kleszcz pospolity) oraz *Dermacentor reticulatus* (kleszcz łąkowy) (Nowak-Chmura 2013). Stanowią one jedną z kluczowych grup pasożytów atakujących człowieka oraz zwierzęta. Kleszcze, a właściwie czynniki chorobotwórcze, które przenoszą (mikroorganizmy takie jak: bakterie boreliozy *Borrelia burgdorferi* s.l lub ludzkiej anaplazmozy granulocytarnej *Anaplasma phagocytophilum*, wirusy kleszczowego zapalenia mózgu (KZM) *Flaviviridae* spp. czy pierwotniaki powodujące babeszjozę *Babesia microti*) stanowią zagrożenie dla zdrowia i życia człowieka (Michalik 2012).

Podczas praktyki edukacyjnej w grupach dziecięcych zaobserwowaliśmy wzmożony strach, wręcz panikę, przed kleszczami. Dla dzieci, które nie potrafią jeszcze pisać i czytać źródłem wiedzy są rodzice, opiekunowie oraz media. Duże znaczenie w budowaniu lęków u dziecka mają rodzice, jako osoby, które przestrzegają je przed niebezpieczeństwami. Dla wielu dzieci, rodzic stanowi najważniejszy i niepodważalny autorytet, dlatego przekazywane przez niego informację są istotne zarówno dla małych jak i starszych dzieci (Kończakowski 2006).

Problem kleszczy urósł już do tego stopnia, że pojawia się na jego temat coraz więcej wzmianek w różnego rodzaju komunikatach, począwszy od reklam repelentów poprzez kampanie społeczne (Szczep kleszcz – szczepimy zapobiegamy – Kleszczowe Zapalenie Mózgu) kończąc wpisami na stronach internetowych skierowanych do rodziców (strony parentingowe). Trzeba podkreślić, że strach przed kleszczami jest wyolbrzymiany i zaczyna być problemem o podłożu psychologicznym zbliżonym do fobii (Ślęzak 2016) czyli stałej, nieproporcjonalnej do rzeczywistego niebezpieczeństwa, irracjonalnej reakcji na sytuację małego i wątpliwego zagrożenia (Sady i Ignatowicz 2015). Kleszcze należą do rzędu roztoczy (*Acari*), od łacińskiej nazwy których, powstało pojęcie określające strach przed nimi – akarofobia. Natomiast strach przed tymi pasożytami stał się na tyle popularny w mediach, że w języku potocznym, pojawiło się nowe pojęcie: kleszczofobia. Definiowane jest jako irracjonalny strach przed kleszczami i chorobami, które mogą przenosić, a co za tym idzie powodujących duże ograniczenia kontaktów z naturą zarówno dzieci jak i dorosłych.

Celem prezentowanych badań jest zdefiniowanie źródła tak silnego strachu przed kleszczami. Postawiono trzy hipotezy badawcze:

- rodzice boją się kleszczy i strach przenoszą na swoje dzieci,
- strach wynika z braku wiedzy,
- wiedzę o kleszczach rodzice czerpią z artykułów zawartych na stronach parentingowych, które zawierają nierzetelne informacje.

Material i metody

Material został zebrany przy użyciu ankiety oraz przeglądu artykułów na stronach parentingowych. Ankieta zbudowana była z 10 pytań oraz metryczki (płeć, wiek, miejsce zamieszkania, wykształcenie, liczba i wiek dzieci). Pytania podzielne były na 3 kategorie: sprawdzające wiedzę rodziców dotyczącą kleszczy (6 pytań), określające zwyczaje związane z profilaktyką przeciwkleszczową (2 pytania) oraz strach przed kleszczami i patogenami, które przenoszą (1 pytanie) (ryc. 5). Poszczególne pytania były jednokrotnego lub wielokrotnego wyboru. Ankieta została umieszczona na stronach grup społecznościowych zrzeszających rodziców z terenu Wielkopolski (np. Mama w mieście Poznań) na portalu społecznościowym Facebook. Zbiór danych odbył się w listopadzie 2016 roku. 115 osób wypełniło ankietę.

Portale dla rodziców zostały wskazane przez ankietowanych. Artykuły zostały przeanalizowane pod względem treści odnoszących się do kleszczy. Respondenci wskazali 15 stron parentingowych, z czego jedna pozycja zawierała błędną nazwę, co spowodowało wyłączenie jej z analiz. Na poszczególnych stronach, poprzez wbudowane wyszukiwarki własne, szukano artykułów zawierających słowa: «kleszcz», «borelioza», «las» oraz wszystkie te słowa jednocześnie, tj. «kleszcz borelioza las». Następnie przeanalizowano 135 artykułów zawierających słowo «kleszcz». Artykuły analizowano pod względem prawdziwości i poprawności 4 składowych informacji oraz zawierania treści budującej strach. Informacje sklasyfikowano w 3 stopniowej skali:

- 0 – brak informacji,
- 1 – informacja poprawna,
- 2 – informacja niepoprawna.

Jako składowe wyróżniono informacje na temat miejsc występowania kleszczy, profilaktyki przeciwkleszczowej, sposobów usuwania kleszczy, konieczności udania się do lekarza oraz lęku jaki mogą wywoływać te komunikaty.

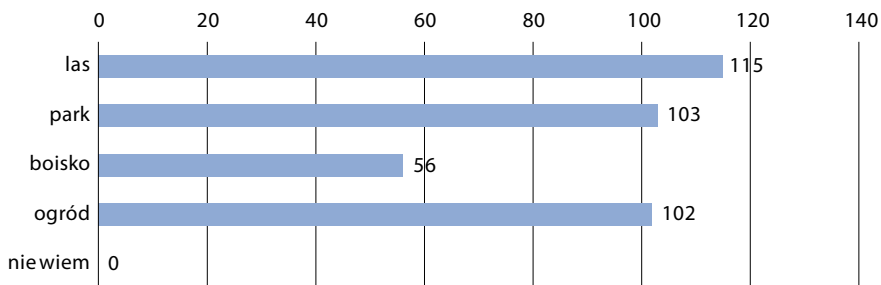
Strach sklasyfikowano w 3 stopniowej skali:

- 0 – brak odniesień do lęku i treści go wzbudzającej,
- 1 – odniesienia do lęku, treści go nie wzbudzają,
- 2 – odniesienie do lęku, treści go wzbudzają.

Otrzymane wyniki zestawiono tabelarycznie i graficznie za pomocą programu Microsoft Excel 2003.

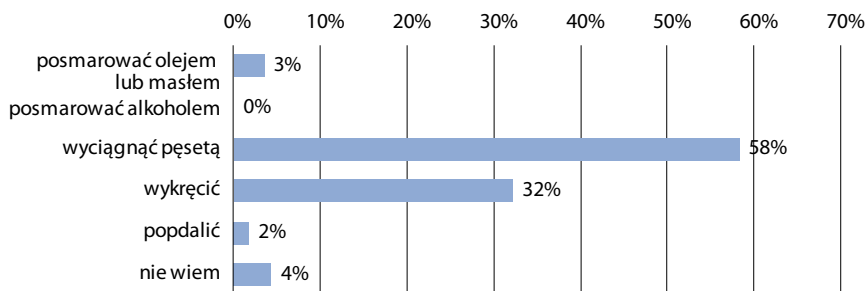
Wyniki

Pierwsze trzy pytania sprawdzały wiedzę ankietowanych rodziców na temat kleszczy. Większość respondentów udzieliła poprawnych odpowiedzi, zarówno na pytanie o miejsce bytowania kleszczy (ryc. 1) jak i na pytanie o sposoby usuwania wbitych pasożytów (ryc. 2) oraz konieczność konsultacji lekarskich po każdorazowym spotkaniu z pasożytem. 63% respondentów odpowiedziało, że konsultacja nie jest konieczna, a 30% uznało, że trzeba iść do lekarza. Zdecydowana większość respondentów, 67 osób (59%), zadeklarowało wyciągnięcie pęsety jako właściwy sposób usuwania kleszczy.

Ryc. 1. Odpowiedzi respondentów na pytanie o miejsca, w których można spotkać kleszcze (pytanie wielokrotnego wyboru)

Fig. 1. Answers to the question about places where ticks live (multiple choice possible)

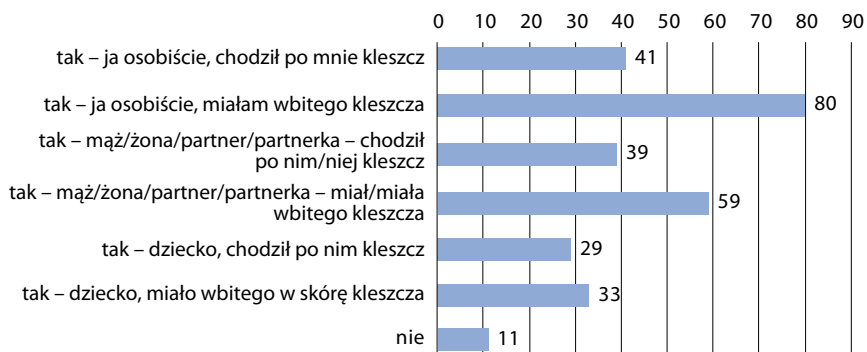
Ryc. 2. Odpowiedzi respondentów na pytanie o sposób wyciągania kleszczy

Fig. 2. Answers to the question about methods of ticks removal

Kolejna grupa pytań z zakresu wiedzy o kleszczach związana jest ze źródłem informacji oraz stanem posiadanej wiedzy. Zapytano respondentów o ich dotychczasowy kontakt z tymi pasożytami, źródło wiedzy oraz poproszono o ocenę jej stanu. Aż 80 osób (69%) zadeklarowało, że osobiście miało wbitego w skórę kleszcza (ryc. 3).

Jako główne źródła wiedzy na temat kleszczy rodzice wskazali (w kolejności od najpopularniejszych): Internet, fora internetowe, portale społecznościowe – 84 osoby, ulotki i broszury w ośrodkach zdrowia – 56 osób, inne – 24 osoby. Wśród odpowiedzi „inne” wymienione zostały między innymi: wiedza weterynaryjna, koleżanka pielęgniarka, studia, własne doświadczenie, osoby chorujące na boreliozę, rodzina (jedna z najpopularniejszych odpowiedzi) oraz artykuły naukowe. Zaledwie 12 rodziców wskazało warsztaty i seminaria na temat profilaktyki przeciwkleszczowej.

Stan swojej wiedzy na temat kleszczy i sposobów zapobiegania chorobom jakie przenoszą 53% respondentów oceniło jako dobry, zaś 30% za słaby, jedynie 11% ankietowanych nie potrafiło ocenić poziomu swojej wiedzy.

Ryc. 3. Odpowiedzi respondentów na pytanie o dotychczasowy kontakt z kleszczami (pytanie wielokrotnego wyboru)

Fig. 3. Answers to the question about personal experience with ticks (multiple choice possible)

Odnośnie zwyczajów związanych z profilaktyką przeciwkleszczową, zapytano o częstotliwość przebywania na terenach zielonych oraz co rodzice robią, aby nie narażić siebie i dzieci na zarażenie chorobami odkleszczowymi. Z dziećmi, na tereny zielone, kilka razy w tygodniu wybiera się 78% respondentów, raz w tygodniu – 26%, pozostałe 9% raz w miesiącu lub rzadziej. Przebywając w miejscach, w których mogą być kleszcze opiekunowie deklarują zabezpieczanie dzieci poprzez dokładne oględziny ciała (100 odpowiedzi), odpowiedni ubiór (87) oraz preparaty chemiczne (61). Po sześć wyborów przypada na brak zabezpieczenia oraz inne metody takie jak: moskitiera na wózek, prysznic po powrocie, rozmowa z dzieckiem, modlitwa, szczepienie (1 osoba).

Na pytanie o obawę przed spędzaniem czasu w miejscach, gdzie mogą być kleszcze większość rodziców odpowiedziała przecząco, raczej nie – 56% oraz zdecydowanie nie – 16%. Zdecydowanie twierdząco odpowiedziało 17% respondentów, nikt nie wybrał odpowiedzi „raczej tak”. 26 % osób wskazało, że trudno powiedzieć czy się boją przebywać na terenach z potwierdzoną obecnością kleszczy.

Liczbę artykułów zawierających słowa „las”, „kleszcz” i „borelioza” przedstawia tabela 1. Początkowa, duża liczba artykułów została znacznie okrojona po przyjrzeniu się ich zawartości. Słowo „kleszcz” było użyte częściej w kontekście porodu lub znajdowało się w komentarzach, a nie samej treści artykułu (97 przypadków na 135). Słowo las jest natomiast składową wielu innych, dłuższych wyrazów. Do dalszej analizy wybrano 44 artykuły.

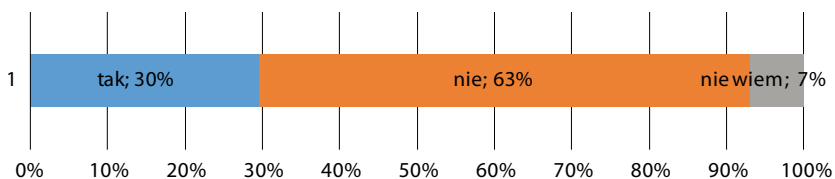
Tab. 1. Liczba artykułów na stronach parentingowych zawierających wybrane słowa

Table 1. Number of articles published on the parenting websites with the searched terms

nazwa stron	kleszcz	borelioza	las	kleszcz +borelioza+las
dobrarelacja.pl	0	0	50	0
bycblizej.pl	0	0	11	0
dziecisawazne.pl	37	8	106	1
matkajestjedna.pl	5	2	16	2

nazwa stron	kleszcz	borelioza	las	kleszcz +borelioza+las
mataja.pl	0	0	150	0
babyonline.pl	89	30	183	5
hafija.pl	1	2	409	1
srokao.pl	2	0	6	0
mamatorka.pl	1	0	1	0
chichotkitrzpiotki.pl	0	0	150	0
tomitobi.pl	0	0	340	0
bakusiowo.pl	0	0	9	0
blogojciec.pl	0	0	0	0
icalareszta.pl	0	0	220	0
Suma	135	42	1651	9

Informacja dotycząca potencjalnych miejsc występowania kleszczy została poruszona w 24 artykułach, w 87,5% (21 artykułach) była poprawna, a w 12,5% była błędna (3 artykuły). Temat zabezpieczenia się przed ukąszeniem przez kleszcza lub chorobami, które mogą przenosić, został podjęty w 37 z 44 artykułów, z czego w 33 (89,2 %) była to informacja poprawna natomiast w 4 (10,8%) błędna. Sposoby usuwania kleszczy opisane zostały w 21 z 44 analizowanych artykułów. Większość, aż 17 artykułów (81%), polecało bezpieczną metodę usuwania pasożyta z ciała, a 4 artykuły (19%) podawały metody uznane za niepoprawne. O konieczności konsultacji lekarskich oraz w którym momencie należy je wykonać pisano w 23 z 44 artykułów. Dominujące są informacje poprawne znajdujące się w 21 artykułach (91,3%), błędne zawarte były tylko w 2 artykułach (8,7%). Strach również był klasyfikowany trójstopniowo. W 13 z 44 artykułów nie poruszono zagadnienia strachu przed kleszczami, w 15 informacje o zagrożeniu jakim są kleszcze przedstawione zostały w sposób racjonalny i nie wzbudzający strachu lub wzbudzające go w stopniu lekkim (obawa przed zarażeniem KZM, które może być chorobą śmiertelną), natomiast informacje zawarte w 16 artykułach budziły strach przed kleszczami (ryc. 4).

Ryc. 4. Poprawność składowych informacji zawartych w artykułach na stronach parentingowych
Fig. 4. Correctness of the information in articles published on websites dedicated to parents

Dyskusja

Dotychczas poziom strachu przed kleszczami oraz powiązanie poziomu wiedzy ze strachem wśród społeczeństwa nie były przedmiotem zainteresowań badaczy ani socjologów, ani ekologów. Przedstawione powyżej badania pilotażowe są więc pierwszym krokiem do poszerzenia naszej wiedzy o zależnościach człowiek-kleszcz o aspekt strachu. Ze względu na małą grupę badawczą i wąski zakres terytorialny badań, ich wyniki nie mogą mieć przełożenia na obszar całego kraju i służą jedynie zbadaniu trendów.

Na podstawie uzyskanych wyników odrzucono wszystkie 3 hipotezy. Rodzice z terenu Wielkopolski nie boją się kleszczy i miejsc ich występowania. Wiedza ankietowanych jest na wysokim poziomie i nie jest źródłem strachu przed kleszczami. Rzeczywiście dominującym źródłem informacji o kleszczach jest dla ankietowanych Internet (fora internetowe dla rodziców, strony parentingowe) jednak jest to źródło dobre – zdecydowana większość informacji jest na analizowanych stronach poprawna. Tylko $\frac{1}{3}$ artykułów nacechowana jest strachem.

Przeprowadzone analizy nie dały odpowiedzi na pytanie, co jest podstawą rosnącego strachu przed kleszczami i chorobami jakie przenoszą, konieczne są zatem dalsze badania. Kolejnym krokiem będzie analiza treści komentarzy pojawiających się w miejscach, gdzie rodzice mogą wymienić się opiniami i swoimi doświadczeniami, takimi jak fora internetowe oraz grupy społecznościowe na portalu Facebook. Bardzo istotnym czynnikiem, który wzmacnia strach społeczeństwa są nagłówki artykułów w popularnych czasopismach oraz stronach internetowych. Redaktorzy starają się za wszelką cenę przyciągnąć uwagę czytelnika, dlatego bardzo często pojawiają się tytuły: „Warszawa stolicą kleszczy” lub „Wysyp kleszczy”. Dlaczego są dla nas takie groźne i jak sobie z nimi radzić? Powoduje to kumulację często negatywnych treści w małej liczbie słów, co może istotnie wpływać na budowanie narastających obaw w społeczeństwie. Jest to niewątpliwie kolejny element, który trzeba przeanalizować w kontekście kleszczofobii. Należy zmodyfikować narzędzie do analizy treści zamieszczonych na stronach internetowych, ponieważ wyszukiwarki własne na analizowanych stronach pokazywały bardzo dużą liczbę artykułów niezwiązanych z wyszukiwanym tematem.

Podsumowanie

Wiedza rodziców z terenu Wielkopolski na temat kleszczy i profilaktyki chorób odkleszczowych jest na wysokim poziomie. Informacje na popularnych stronach dla rodziców są poprawne i nie podsycają strachu. Jednak obserwujemy strach przed kleszczami. Rodzice są niezwykle istotną grupą, do której rzadko kierowana jest oferta edukacyjna Lasów Państwowych. Nie należy zapominać, że to właśnie od nich zależy jakie nawyki będą miały w przyszłości ich dzieci. Boimy się często tego, czego nie wiemy, nie znamy. Im więcej rzetelnej i dobrze przekazanej wiedzy damy rodzicom, tym mniejszy będzie ich strach. Dlatego też warto rozważyć wprowadzenie warsztatów o tym, jak chronić się przed pasożytowaniem ugrzyzieniem kleszcza i zarażeniem chorobami takimi jak borelioza czy kleszczowe zapalenie mózgu do oferty ośrodków edukacji leśnej.

Ankieta badawcza

<p>1. Czy wie Pani/Pan gdzie można spotkać kleszcze? <i>Zaznacz wszystkie właściwe odpowiedzi</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ las ☐ park miejski ☐ boisko szkolne ☐ ogród ☐ nie wiem <p>2. Jak często przebywa Pani/Pan z dziećmi na terenach zielonych? <i>Zaznacz tylko jedną odpowiedź</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ kilka razy w tygodniu ☐ raz w tygodniu ☐ raz na miesiąc ☐ raz na kilka miesięcy <p>3. Czy boi się Pani/Pan przebywać w miejscach, gdzie można spotkać kleszcze? <i>Zaznacz tylko jedną odpowiedź</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ zdecydowanie tak ☐ raczej tak ☐ trudno powiedzieć ☐ raczej nie ☐ zdecydowanie nie <p>4. Czy kiedykolwiek członkowie Pani/Pana rodziny mieli kontakt z kleszczami? <i>Zaznacz wszystkie właściwe odpowiedzi</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ tak – ja osobiście, chodził po mnie kleszcz ☐ tak – ja osobiście, miałam/em wbitego w skórę kleszcza ☐ tak – mąż/zona/partner/partnerka – chodził po nim/niej kleszcz ☐ tak – mąż/zona/partner/partnerka – miał/miała wbitego w skórę kleszcza ☐ tak – dziecko, chodził po nim kleszcz ☐ tak – dziecko, miało wbitego w skórę kleszcza ☐ nie <p>5. Jaką profilaktykę przeciwkleszczową stosuje Pani/Pan przed wyjściem z dzieckiem w tereny zielone? <i>Zaznacz wszystkie właściwe odpowiedzi</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ odpowiedni ubiór ☐ preparaty chemiczne odstrasżające kleszcze ☐ po powrocie oglądam dokładnie całe ciało i wyciągam wszystkie kleszcze ☐ nie robę nic ☐ nie wiem ☐ inne:..... 	<p>6. Czy wie Pani/Pan jak wyciągnąć wbitego w skórę kleszcza? <i>Zaznacz tylko jedną odpowiedź</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ posmarować olejem lub masłem ☐ posmarować alkoholem ☐ wyciągnąć pęsetą ☐ wykręcić ☐ podpalić ☐ nie wiem <p>7. Skąd Pani/Pan czerpie wiedzę na temat kleszczy? <i>Zaznacz wszystkie właściwe odpowiedzi</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ internet, fora, portale społecznościowe ☐ tv, radio ☐ czasopisma dla rodziców ☐ warsztaty i seminaria na temat profilaktyki przeciwkleszczowej ☐ ulotki i broszury w ośrodkach zdrowia ☐ Inne:..... <p>8. Jak ocenia Pani/Pan swoją wiedzę na temat chorób odkleszczowych? <i>Zaznacz tylko jedną odpowiedź</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ bardzo słabo ☐ słabo ☐ nie wiem ☐ dobrze ☐ bardzo dobrze <p>9. Czy według Pani/Pana z każdym ugryzieniem przez kleszcza należy udać się do lekarza? <i>Zaznacz tylko jedną odpowiedź</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ tak ☐ nie ☐ nie wiem <p>10. Czy byliby Państwo zainteresowani uczestnictwem w warsztatach na temat kleszczy i chorób odkleszczowych? <i>Zaznacz tylko jedną odpowiedź</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ tak ☐ nie ☐ trudno powiedzieć <p>11. Płeć. <i>Zaznacz tylko jedną odpowiedź</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ kobieta ☐ mężczyzna
---	--

<p>12. Wiek. Zaznacz tylko jedną odpowiedź</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ poniżej 20 lat ☐ 21-30 lat ☐ 31-40 lat ☐ 42-50 lat ☐ powyżej 50 lat <p>13. Miejsce zamieszkania. Zaznacz tylko jedną odpowiedź</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ miasto ☐ tereny podmiejskie ☐ wieś <p>14. Wykształcenie. Zaznacz tylko jedną odpowiedź</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ podstawowe ☐ gimnazjalne ☐ średnie ☐ wyższe 	<p>15. Wiek dzieci. Zaznacz wszystkie właściwe odpowiedzi</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ poniżej 2 lat ☐ 2-4 lata ☐ 5-7 lat ☐ 8-10 lat ☐ 11-15 lat ☐ 16-20 lat ☐ powyżej 20 lat <p>16. Liczba dzieci. Zaznacz tylko jedną odpowiedź.</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 i więcej
---	---

Ryc. 5. Wygląd ankiety badawczej

Fig. 5. Look at the research survey

Literatura

- Kulačzkowski J. 2006. Aspekty autorytetu rodzica wobec dziecka, *Studia Warmińskie* XLIII: 237-244.
- Michalik J. 2012. Biologia i ekologia najważniejszych krajowych gatunków kleszczy i ich znaczenie epidemiologiczne. W: Skorupski M., Wierzbicka A. (red.) 2012. *Vademecum wybranych chorób odzwierzęcych w środowisku leśnym*. Poznań: 71-82.
- Myserud A., Easterday W.R., Qviller L., Viljugrein H., Ytrelus B. 2013. Spatial and seasonal variation in the prevalence of *Anaplasma phagocytophilum* and *Borrelia burgdorferi sensu lato* in questing *Ixodes ricinus* ticks in Norway. *Parasit. Vectors*. 6: 187.
- Nowak-Chmura M., 2013. Fauna Kleszczy (Ixodida) Europy Środkowej, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego, Kraków.
- Nowak-Chmura M., Siuda K. 2012. Ticks of Poland. Review of contemporary issues and latest research. *Annals of Parasitology* 58(3): 125-155.
- Sady E., Ignatowicz S. 2015. Roztocze a urojona pasożytoza. XXXIV Sympozjum Akarologiczne, Zielonka k. Poznania, 7-10. 10.2015. *Mat. Konf.*: 54.
- Ślęzak E. 2016. Zoolog: kwestia kleszczy staje się problemem psychologicznym. PAP – Nauka w Polsce. <http://naukawpolsce.pap.pl/aktualnosci/news,410503,zoolog-kwestia-kleszczy-staje-sie-problemem-psychologicznym.html> – dostępna na dzień 17 lipca 2016.

Agnieszka Błasiak¹, Patrycja Opalińska¹, Adrian Łukowski^{1,2}, Małgorzata Krokowska-Paluszak¹, Anna Wierzbicka¹, Maciej Skorupski¹

¹UP w Poznaniu, ²Instytut Dendrologii PAN w Kórniku
agnieszkaabłasiak@gmail.com